

NUSPROIZVOD, DEKLASIFIKACIJA I UKIDANJE STATUSA OTPADA

UVOD

Ova tematika svakako zaslužuje biti obrađena jer se dosta često miješaju odnosno daju vlastite procjene prilikom zbrinjavanja ili gospodarenja otpadom. Otpad je postala roba koja ima tržište, ali također predstavlja i znatne troškove za one koji svoj otpad moraju predati ovlaštenim osobama za zbrinjavanje. U malom i srednjem poduzetništvu otpad predstavlja veliki problem u smislu vođenja evidencije, dodatnih troškova i nedostatka osoba koje su upućene u problematiku gospodarenja otpadom. Stoga se pojavljuje praksa da se sav ili dio otpada iz neke proizvodnje pokušava prodati pod sirovinu za nečiju proizvodnju ili ga se pokušava energetske oporabiti, što je dopušteno, ali za takve postupke postoje pravila i o njima će ovdje biti riječi.

OTPAD

Prema osnovnoj definiciji iz Zakona o održivom gospodarenju otpadom (N.N., br. 94/13. – u daljnjem tekstu: Zakon) „otpad je svaka tvar ili predmet koji posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti“. Razlog odbacivanja odnosno proglašavanje neke tvari ili predmeta otpadom može biti istek roka upotrebe, neupotrebljivost, nefunkcionalnost, ali često puta ljudi odbacuju predmete jer su izašli novi i bolji proizvodi odnosno nisu više u modi. Kod fizičkih osoba je

postupanje s tvarima ili predmetima prepušteno njihovoj savjesti odnosno hoće li otpad razdvajati i odvajati s namjerom predavanja za daljnju uporabu, dok se pravne osobe i/ili fizičke osobe obrti moraju ponašati u skladu sa zakonima i pravilnicima. Fizička osoba svoje otpadne predmete iz kućanstva može odvesti u reciklažno dvorište, koristiti zeleni otok ili dati u dobrotvorne svrhe, tvrtke i obrti to ne smiju, već svoj otpad koji je nastao kao posljedica djelatnosti koju obavljaju moraju predati ovlaštenim osobama i o tome voditi evidenciju. Kod velikih tvrtki koje imaju svoje poslovne prostore o zbrinjavanju proizvodnog otpada ne treba mnogo raspravljati, no ostaje pitanje manjih obrta koji se koriste vlastitim kućanstvom ili stanom za potrebe obavljanja djelatnosti za koju su registrirani.

Kao primjer može se uzeti obrt koji pruža intelektualne usluge i posluje na mrežnim stranicama (on-line). Tu je ključno razlučiti privatno od poslovnog jer ako se sve svede na poslovno, što je u obliku povrata poreza na kupljene proizvode praktično, tada dolazimo u sivu zonu glede zbrinjavanja otpada. Naime, postavlja se pitanje koliko je nešto korišteno za potrebe stanovanja, a koliko za potrebe djelatnosti i ako to promatramo kroz elektroničku opremu, većina će otpadne tonere, računalo i papir pripisati proizvodnom otpadu. No, kada bismo tu ubacili, recimo, štedne žarulje koje također treba propisno zbrinuti, tada pojedinci počinju računati sate rada ne

bi li ih mogli predati u obližnjoj trgovini kao fizičke osobe. Tu je i pitanje poklanjanja npr. elektroničke opreme u dobrotvorne svrhe kao način rješavanja potencijalnog otpada. Jasno je da je nekom računalu vrijeme za zamjenu novim i bržim, ali je li donacija pravilan način rješavanja stvari? Tu se može postaviti i pitanje moralnosti jer ako ste već nekome nešto htjeli pokloniti „jer on to nema ili mu treba“, onda mu poklonite novo, a ne nešto što vi više ne želite ili ne možete više upotrebljavati, pa će to kasnije postati tuđa briga, a vas nije ništa koštalo.

Ustvari, ovdje se i ne radi o troškovima zbrinjavanja jer je ono besplatno, već je to način da se izbjegne papirologija i vrijeme za bavljenje otpadom.

Kako se kod manjih tvrtki ili obrta radi o uglavnom manjim količinama otpada, kod srednjih i velikih koje imaju značajnu proizvodnju otpad počinje osim troškova zbrinjavanja predstavljati i zahtjev za dodatnim ljudstvom. Dok neke tvrtke imaju cijelu službu koja se bavi otpadom, u većini slučajeva se briga prebacuje na nekog tko mora uz osnovni posao preuzeti i zbrinjavanje otpada, a tada to sve ovisi o pristupu poslu i ozbiljnosti pojedinca koji se mora baviti otpadom. No, to je neka druga priča.

Ako stavimo na stranu obvezu vođenja evidencije o proizvodnom otpadu, sljedeće pitanje će biti troškovi zbrinjavanja otpada. Za neke od posebnih kategorija otpada plaćena je unaprijed naknada za zbrinjavanje, odnosno tvrtke koje stavljaju proizvod ili ambalažu na tržište Republike Hrvatske imaju i obvezu platiti naknadu za naknadno zbrinjavanje, a tim sredstvima raspolaže Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Stoga kad su u pitanju novci, na otpad se počinje gledati i u smislu moguće zarade, a ne samo troška. Pod time se ne misli dio gdje „dečki očiste gradilište, pa u otkupnoj stanici za metale dobivaju nešto za gablec“. Ovdje se prije svega misli na ukidanje statusa otpada, deklasifikaciju otpada odnosno proglašavanje dijela otpada iz proizvodnje nusproizvodom i ostvarivanjem ušteda odnosno dodatnog profita.

NUSPROIZVOD

U skladu sa čl. 14., st. 1. Zakona „posjednik stvari ili predmeta koji je nastao kao rezultat proizvod-

nog procesa čiji primarni cilj nije proizvodnja te stvari ili predmeta, može s istim postupati kao s nusproizvodom, a ne kao s otpadom ako ishodi potvrdu Ministarstva zaštite okoliša i prirode (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) o upisu nusproizvoda u Očevidnik nusproizvoda“. Pojašnjenje ove definicije je možda najjednostavnije na primjerima iz prakse i što to ustvari znači „čiji primarni cilj nije proizvodnja te stvari ili predmeta“?

Možda kao jedan od slikovitijih primjera može poslužiti termoelektrana na ugljen. U ovom slučaju rezultat proizvodnog procesa je električna energija, a to je ustvari i glavna djelatnost koju obavlja operater. Upotrebom ugljena kao goriva za taj proizvodni proces nastaju otpadni plinovi koje operater mora pročišćavati prije ispuštanja u zrak. Tehnološki proces pročišćavanja otpadnih plinova ne povjerava se drugoj tvrtki nego je to sastavni dio proizvodnog procesa, a krajnji rezultat bi trebao biti otpadni plin koji zadovoljava sve kriterije prije ispuštanja kroz dimnjak. Međutim, u tehnološkom procesu pročišćavanja dolazi i do kemijske reakcije stvari i „nastanka“ gipsa unutar postrojenja za pročišćavanje otpadnih plinova. Takav gips nastao u procesu je nešto što realno operateru i ne treba. No, to je mogući proizvod i ako zadovoljava osnovne kriterije iz Pravilnika o nusproizvodima i ukidanju statusa otpada (N.N., br. 117/14. – u daljnjem tekstu: Pravilnik), operater će ga moći prodati na tržištu.

Kao sljedeći primjer možemo uzeti poljoprivredu. U slučaju farme muznih krava glavna djelatnost je proizvodnja mlijeka. No, osim što će iz dobivene hrane krava proizvesti mlijeko, ona će proizvesti i izmet koji ovisno o broju krava u određenom trenutku počinje biti problem za skladištenje. Ako pak stočar iz ovog slučaja odluči izgraditi bioplinsko postrojenje, sav njegov gnoj će postati nusproizvod koji će upotrijebiti za anaerobnu digestiju koja je tehnološki proces gospodarenja otpadom kojim se, pomoću mikroorganizama, u anaerobnim uvjetima, u bioplinskom reaktoru, obrađuje i stabilizira biološki razgradivi otpad uz stvaranje bioplina od kojeg se pak dobiva električna ili toplinska energija.

Uzet ćemo primjer i iz drvoprerađivačke industrije koja je trenutno naš najveći izvoznik. Kod drvoprerađivača postoje različiti proizvodi ili poluproizvodi, no kod svih je jedinstveno da će piljenjem ili obradom drveta nastati drveni otpaci, hoblovina, piljevina i drvena prašina. Često puta se na granici moglo vidjeti kako drveni opiljci od piljenja drvene građe na kamionima odlaze u Sloveniju, Austriju ili Italiju i oni će poslužiti kao sirovina u proizvodnji peleta ili nečeg drugog. Stoga je možda ovo i najslikovitiji primjer za nusproizvod jer treba zadovoljiti prije spomenute kriterije iz članka 4. Pravilnika i taj nusproizvod upisati u Očevidnik nusproizvoda.

Posebni kriteriji za određivanje nusproizvoda su:

1. da postoji ugovor o prodaji stvari ili predmeta, između posjednika te stvari ili predmeta i budućeg korisnika te stvari ili predmeta,
2. da posebnim propisom nije zabranjena uporaba te stvari ili predmeta,
3. da stvar udovoljava specifikaciji budućeg korisnika stvari ili predmeta.

Ako pak sam drvoprerađivač nastalu drvenu masu i piljevinu upotrebljava u vlastitoj kotlovnici kako bi sušio sirovo drvo u sušari odnosno zagrijavao radni prostor tvornice, tada on ne koristi nusproizvod jer ga nikome nije prodao već vlastiti otpad oporabljuje u energetske svrhe. Da bi to mogao raditi, mora se upisati u Očevidnik energetskih oporabitelja određenog otpada pri Ministarstvu zaštite okoliša i prirode. Naravno, ovdje treba spomenuti i skladištenje vlastitog otpada. Ako prelazi 150 tona neopasnog otpada godišnje, tada se mora dodatno upisati i u Očevidnik određenih osoba koje skladište vlastiti proizvodni otpad.

Upravo su to situacije koje operateri nastoje izbjeći jer iziskuju dodatne procedure i vrijeme potrebno za usklađivanje s propisima, a kad dođe do inspekcijskih nadzora i upravnih postupaka, tada se traže razna opravdanja i ukazuje na službe koje nepotrebno provode dodatni pritisak na operatere koji nešto proizvode i izvoze u ovoj državi. Nažalost, to je posljedica prije sve-

ga nepoznavanja propisa odnosno rada na načelu „kako mogu drugi tako i ja“ ili „dok ide ide“!

Ostaci tekstila prilikom krojenja u tekstilnoj industriji također se mogu svrstati u nusproizvode, jer su možda premali za proizvod koji se u tom trenutku proizvodi. No, ako bi ih se spajalo ili na neki drugi način ponovno upotrijebilo, dobili bismo novi proizvod.

Kod proizvodnje plastičnih materijala ovisno o vrsti polimera koji se upotrebljava ponekad se može dobiti nusproizvod. Ako kod nekih polimera nije dobiven željeni oblik, tzv. „škart“ jednostavno odlazi u mlin i ponovno se vraća u proizvodnju što bi neki smatrali oporabom, a neki samo zatvorenim proizvodnim procesom. Osim navedenih primjera postoje i registrirani nusproizvodi iz metaloprerađivačke industrije, mljekarske industrije, proizvodnje šećera i dr.

Do sada je u Očevidnik nusproizvoda upisano 77 poslovnih subjekata, a način upisa i zahtjev za upis u Očevidnik propisani su člankom 5. Pravilnika i mogu se naći na stranicama Ministarstva kao i Hrvatske agencije za okoliš i prirodu (HAOP).

DEKLASIFIKACIJA OTPADA

Za razliku od proglašavanja nečega nusproizvodom kako bi se moguće ostvario neki profit, kod deklasifikacije je ključno to da se na taj način smanjuju troškovi za zbrinjavanje otpada. Prema osnovnoj definiciji iz Zakona deklasifikacija je postupak dokazivanja da je određeni otpad koji je, u skladu s Katalogom otpada, određen kao opasan u pojedinačnom slučaju neopasan otpad.

U skladu sa čl. 13. Zakona posjednik otpada može deklasificirati određeni otpad ako ishodi od Ministarstva rješenje o deklasifikaciji tog otpada. Rješenje o deklasifikaciji otpada izdaje se na zahtjev posjednika otpada ako su za to ispunjeni posebni uvjeti za deklasifikaciju otpada propisani Pravilnikom iz članka 12., stavka 6. Zakona i ako uz zahtjev dostavi:

1. dokaz da je otpad za koji traži deklasifikaciju neopasan, odnosno ocjenu o nepostojanju opasnog svojstva određenog otpada koju izrađuje ovlašteni laboratorij iz članka 50. Zakona,
2. izjavu o sastavu i postupanju s otpadom iz koje je razvidno kako otpad nije razrjeđivan ili miješan s drugim otpadom ili tvarima pri čemu su se smanjile početne koncentracije opasnih tvari do granične vrijednosti koja utvrđuje taj otpad opasnim.

Rješenjem o deklasifikaciji otpada određuje se deklasificiranje određene količine i vrste otpada, odnosno deklasificiranje određenog proizvodnog otpada iz određenog proizvodnog procesa, a Ministarstvo vodi evidenciju izdanih rješenja o deklasifikaciji otpada, ali može i odbiti zahtjev. Procedura je dosta složena i pri pokretanju zahtjeva poželjno je zatražiti uvid u evidenciju izdanih rješenja kao i primjere iz Europske unije kako bi se što bolje razumjelo sve faze prije predaje zahtjeva.

UKIDANJE STATUSA OTPADA

Za razliku od nusproizvoda gdje se dio iz proizvodnog procesa preimenuje i ustvari se ne ubraja u otpad ili za razliku od deklasifikacije gdje opasni otpad postane neopasni, ovdje se radi o otpadu koji je ušao u fazu uporabe ili recikliranja, što je definirano u članku 15. Zakona.

Drugim riječima, određeni otpad prestaje biti otpad u smislu definicije iz Zakona ako je prošao postupak uporabe, uključujući recikliranje i ako udovoljava posebnim kriterijima utvrđenim u skladu sa sljedećim uvjetima:

1. tvar ili predmet uobičajeno se upotrebljava u posebne svrhe,
2. za takvu tvar ili predmet postoji tržište ili potražnja,
3. tvar ili predmet ispunjava tehničke zahtjeve za posebne svrhe i zadovoljava postojeće zakonodavstvo i norme koje važe za proizvode i

4. uporaba tvari ili predmeta neće dovesti do štetnih učinaka na okoliš ili zdravlje ljudi.

Na određivanje ukidanja statusa određene vrste otpada (papir, staklo, guma, tekstil, agregat, metal) za koje su kriteriji utvrđeni na razini Europske unije, primjenjuju se propisi Europske unije kojima se utvrđuju kriteriji za ukidanje statusa te vrste otpada, a utvrđuje ih Ministarstvo. Posjednik otpada za koji kriteriji za određivanje ukidanja statusa otpada nisu utvrđeni na razini Europske unije može odrediti ukidanje statusa otpada za tu vrstu otpada ako ishodi potvrdu Ministarstva o upisu u Očevidnik za ukidanje statusa otpada koji je propisan Pravilnikom.

Do sada je u Očevidnik ukidanja statusa otpada upisano tek 10 poslovnih subjekata koji su predali zahtjev i odobreno im je ukidanje statusa otpada; poput anaerobnog digestata iz bioplin-skih postrojenja, komposta, staklenog agregata (od prednjeg stakla televizora s katodnim cijevima) koji se može upotrebljavati (do 20 %) u mješavini sa zemljanim i kamenim materijalima prilikom izrade nasipa ili posteljice, zatim pamučnim krpama i pamučnjaku, tonerskim ulošcima, biogorivu, ali i proizvodima koji su zaplijenjeni od carine i trebali su zbog kopiranja originala biti uništeni i dr. Način upisa i zahtjev za upis u Očevidnik za ukidanje statusa otpada propisani su člankom 7. Pravilnika i mogu se naći na stranicama Ministarstva kao i HAOP-a.

Možda će i jedan primjer iz prakse pojednostavniti shvaćanje, stoga će za to poslužiti primjer obnove naših prometnica. Kod obnove prometnica najčešće se popucali dio asfaltnog zastora mora zamijeniti i tada se pristupa tzv. „frezanju“ odnosno mrvljenju i uklanjanju određene debljine asfalta pomoću posebnih strojeva. Ovisno o tehnologiji i proizvođaču stroja, usitnjeni agregat može se na licu mjesta ponovno ugraditi uz miješanje s drugim materijalom za potrebe izrade posteljice ili ga se pomoću tračnog transportera prebacuje na kamion. Ako se taj materijal prebacio na kamion da bi ga se odvezlo na postrojenje za oporabu, tada je taj isti materijal proglašen otpadom. Tek naknadnom obradom na postrojenju i ako

je zadovoljio osnovne kriterije za ukidanje statusa otpada uz ispunjavanje dodatnih uvjeta iz građenja, može ga se ponovno upotrijebiti kao materijal za ugradnju novog sloja asfalta, tj. ne smatra ga se otpadom.

ZAKLJUČAK

Kako u otpadu „leži“ novac, nije svejedno morate li novac izdvojiti ili ga dobiti za nešto što vama realno više ne treba ili smeta. Naravno, što su količine otpada veće, o većim iznosima se kalkulira i tada se nastoje opravdati sva sredstva

i postupci koji se mogu uvažiti samo ako su legalni. Nažalost, često puta se i odustane od prolaženja procedure predavanja zahtjeva i zadovoljavanja potrebnih kriterija za upis u jedan od navedenih Očevidnika. No, samo tako se može u skladu s propisima zbrinuti vlastiti otpad, te po mogućnosti uštedjeti odnosno ostvariti dodatnu zaradu, ali i štedjeti prirodne resurse. Iako je za sada mali broj poslovnih subjekata upisan u neke od ovdje spomenutih Očevidnika, može se smatrati da dosta njih još nisu nadzirale mjero-davne službe te da će i oni morati, prije ili kasnije, uskladiti svoje poslovanje s propisima, barem što se tiče otpada i zaštite okoliša.

*dr. sc. Branimir Fuk, dipl. ing. rud.
Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Zagreb*